Oikeusministeriö NEUVOSTORAPORTTI OM2016-00012

LAVO Aittoniemi Eeva(OM) 28.01.2016

Asia
Epävirallinen OSA-ministerikokous 25.-26.1.2016 - oikeusasiat (tietoverkkorikollisuus ja muut ajankohtaiset asiat)

Kokous
Epävirallinen oikeus- ja sisäministerikokous 25.01.2016 - 26.01.2016

Kokouksen ainoa varsinainen keskusteluaihe oli tietoverkkorikollisuuden torjuminen. Hollannin pj-kaudella etsitää yhteistä lähestymistapaa kysymykseen siitä, miten viranomaisten toimivallan rajat nettimaailmassa määräytyvät ja siitä, miten toimitaan tilanteissa, joissa keskinäisen oikeusavun instrumentteja ei rajat ylittävässä rikosoikeudellisessa yhteistyössä voida käyttää sähköisen todistusaineiston saamiseksi. Kyse on esim. "loss of location"-tilanteista, jolloin tarvittavan tiedon sijaintipaikkaa ei tiedetä. Toiseksi keskustelua käytiin suorasta yhteistyöstä internetin palveluntarjoajien kanssa tietoverkkorikosten selvittämiseksi. PJ-maa järjestää aiheesta korkean tason konferenssin maaliskuussa ja asiaan palataan kesäkuun OSA-neuvostossa.

Työaamiaisella KOM esitteli direktiiviehdotuksen rikosrekisteritietojen vaihtamista koskevan ECRIS-järjestemän uudistamisesta (3. valtion kansalaisten rikosrekisteritiedot) ja kokouksen lopuksi sopimusoikeuden alan direktiiviehdotukset verkkokaupasta ja digitaalisen sisällön toimittamisesta. KOM kertoi myös suunnitelmistaan insolvenssioikeuden alalla. Työlounaan aiheena oli eurooppalainen rikostekninen tutkimus ja rikosteknisten laboratorioiden yhteistyö.

1. Tietoverkkorikollisuuden torjunta - toimivaltakysymykset kyberavaruudessa

Kokouksen ensimmäisessä osiossa keskustelua käytiin PJ:n keskusteluasiakirjan pohjalta erityisesti siitä, tulisiko EU:ssa pyrkiä yhteiseen näkemykseen siitä, miten viranomaisten toimivalta kyberavaruudessa määräytyy ja miten toimitaan tilanteissa, joissa keskinäisen oikeusavun instrumentteja (MLA) ei voida käyttää.

Keskustelua alusti Alankomaiden syyttäjälaitoksen edustaja, joka toi esiin käytännön toimijoiden kohtaamia ongelmia. Ristiriitaa aiheuttaa se, että hallitusten toiminta pohjautuu alueperiaatteeseen perustuvaan toimivaltasääntelyyn, kun taas todellisuus on maailmanlaajuinen 24/7 toimiva verkko. Tuloksena voi olla rankaisemattomuus. Tilanne on entistäkin akuutimpi, koska syntymässä on uudenlaisia nettirikollisuuden muotoja ja kun ”Internet of things” muuttaa hyvinkin monenlaiset esineet pieniksi tietokoneiksi, joilla on oma internet-yhteys. Keskinäisen oikeusavun MLA-nstrumenttien

käyttö on vaikeaa, jos tiedon sijaintia ei tiedetä tai jos tieto sijaitsee vaikkapa pilvessä ja useissa maissa.

Noin puolet jäsenvaltioista käytti puheenvuoron; PJ:n pyynnöstä keskustelua johdatti SL, DE ja FI.

Jäsenvaltiot antoivat yleistä tukea sille, että toimivaltuuksista kyberavaruudessa pyrittäisiin yhteiseen lähestymistapaan ja että yhteistä ymmärrystä etsittäisiin siitä, miten toimitaan tilanteissa, joissa MLA-instrumentteja ei voi käyttää. Keskustelussa nousi esiin mm. seuraavia näkemyksiä:

- kyse ei ole kansallisen lainsäädännön ulottamisesta kv.tasolle, vaan kyse on ulkomailla sijaitsevaa todistusaineistoa koskevista erityissäännöistä.
- tiedon sijainti- tai säilytyspaikan sijaan voidaan pohtia sitä, missä tietoa hallinnoidaan, missä palvelun tarjoaja sijaitsee tai missä käyttäjä on.
- väitteelle siitä, että tiedon sijaintipaikka on tuntematon, on asetettava korkea kynnys ja selkeät kriteerit. Oikeussuojakeinoihin kiinnitettävä huomiota.
- Eurooppalainen tutkintamääräys – direktiivin tehokas täytäntöönpano tärkeää ja myös komission tulisi tukea yhdenmukaista täytäntöönpanoa
- Budapestin tietoverkkorikollisuussopimuksen notifiointivelvoitetta on noudatettava, tärkeää on myös tiedon sijaintimaan suostumus.
- yhteistyötä 3. valtioiden kanssa (ml MLA-sopimuksia) tarvitaan, samoin YK:n ja EN:n kanssa. Haaste on globaali eikä pysähdy EU:n rajoille.
- lainvalvonta- ja oikeusviranomaisten koulutus olennaista osaamisen ja tietoisuuden lisäämiseksi
- yhteistyön perusmuotona säilyy MLA-yhteistyö, ja näitä menettelyjä kehitettävä
- jotkut toivat esiin tarpeen mahdollisesti uudistaa Budapestin tietoverkkorikoksia koskevaa yleissopimusta
- muutamat jäsenvaltiot nostivat esiin teletunnistetietojen tallentamisen ja toivoivat komissiolta uutta direktiiviehdotusta asiasta
- Eurojustin tietoverkkorikollisuuteen keskittyvän verkoston perustamista kiiteltiin
- eriteltävä jatkossa sähköisen todistusaineiston eri tyyppejä (tilaajatiedot, liikennetiedot, sisältötiedot)

FI totesi, että tietoverkkorikollisuuden vastaisten toimien tulee olla välttämättömiä, asianmukaisia ja suhteellisia. Perus- ja ihmisoikeuksia kunnioitettava ja päällekkäistä työtä EN:n kanssa vältettävä. Ensisijainen tehtävä on varmistaa, että MLA-instrumentteja käytetään mahdollisimman tehokkaasti. Menettelyjen kehittämiseksi PJ:n paperissa on jo ideoita, ja muitakin keinoja on. Vaihtoehtoiset rajat ylittävän yhteistyön keinot eivät saa muodostua keinoksi kiertää oikeusapuinstrumentteja. Yhteistä ymmärrystä tarvitaan kuitenkin niihin tilanteisiin, joissa MLA ei ole mahdollista, kuten selkeästi määritellyt, poikkeukselliset ”loss of location”-tilanteet. Tällaisissa poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa tiedon sijaintipaikkaa ei varmuudella pystytä määrittämään, pääsy tietoon voisi olla mahdollista sallia. Joka tapauksessa tulee kuitenkin noudattaa samoja menettelytakeita kuin kansallisestikin (esim. lupa tuomioistuimelta). Mitä tulee yhteistyöhön

yksityisten toimijoiden kanssa, globaalin luonteen takia yhteiset EU-säännöt eivät välttämättä ole paras ratkaisu.

EP / LIBE /Claude Moraes totesi EP:n ymmärtävän jäsenvaltioiden todelliset huolet asiassa. Tärkeää on vahvistaa olemassa olevaa säädöskehikkoa, jota onkin tehty mm. uuden Europol-asetuksen ja tietosuojauudistuksen myötä. EP on avoin yhteistyölle ja ymmärtää, että tarvitaan luovia ratkaisuja.

Komissaari Jourova totesi komission jakavan tunteen siitä, että asiassa on kiireellinen tarve toimia. Oleellista on löytää tehokkaat ratkaisut, joilla kansalaisia voidaan suojata ja lainvalvontaviranomaisille antaa riittävät välineet. Ulkomailla oleva sähköinen todistusaineisto täytyy saada käyttöön, oli se sitten EU:ssa tai 3. valtiossa. KOM toi esiin tarpeen löytää vaihtoehtoisia välineitä, koske nykysäännöt eivät riitä. Samaan aikaan on kehitettävä olemassa olevaa MLA-järjestelmää nykyistä tehokkaammaksi ja varmistettava Eurooppalaisen tutkintamääräyksen tehokas implementointi. KOM toi esiin myös käynnissä olevan EU US MLA-sopimuksen arvioinnin.

PJ toi yhteenvedossaan esiin, että jäsenvaltiot katsovat, ettei MLA-instrumenttien käyttö aina ole mahdollista. PJ toi esiin myös sen, ettei rankaisemattomuutta voi hyväksyä ja että keskustelussa korostettiin oikeussuojakeinoja. Ottaen huomioon asian monimutkaisuuden, ratkaisujen tulisi ihannetilanteessa olla universaaleja. Yhteinen EU-näkemys olisi kuitenkin hyödyllinen ensimmäinen askel. Tärkeää on panostaa olemassa oleviin instrumentteihin ja niiden kehittämiseen, mutta samalla tarvitaan myös vaihtoehtoisia ratkaisuja. PJ jatkaa keskustelua toimivaltasäännöistä ja edistää yhteistyötä 3. maiden kanssa. PJ jatkaa asian käsittelyä maaliskuun asiantuntijakokouksessa, ja OSA-neuvostolle annetaan asiasta raportti kesäkuussa.

2. Tietoverkkorikollisuus - Yhteistyö yksityisten palveluntarjoajien kanssa

Kokouksen toisessa istunnossa käytiin keskustelua siitä, tarvitaanko EU:ssa yhteinen lähestymistapa myös siihen, miten yhteistyötä yksityisten toimijoiden kanssa voidaan harjoittaa sähköisten todisteiden (e-evidence) saamiseksi.

Keskustelun alustuksen piti EUROJUSTin puheenjohtaja, joka totesi mm. sen, että monet pitävät MLA-instrumentteja liian hitaina ja vaivalloisina sekä sen, että jotkut palveluntarjoajat luovuttavat tietoja vapaaehtoisuuden pohjalta. Lainsäädännölliset vaatimukset vaihtelevat ja palveluntarjoajillakin omia prosessiaskelia. Europol ja Eurojust ovat valmistelleet yhteisen paperin tietoverkkorikollisuuden torjumisesta ja Eurojust on perustanut tietoverkkorikoksiin erikoistuneiden syyttäjien verkoston. Nämä käytännön askeleet eivät kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan myös lainsäädäntötoimia.

Muutama jäsenvaltio käytti puheenvuoron, joissa suhtauduttiin yleisesti myönteisesti yhteisen lähestymistavan etsimiseen, vaikkakin tavoitteet ovat vielä jäsentymättömiä. Keskustelussa nostettiin esiin mm. seuraavia seikkoja

- palveluntarjoajien vapaaehtoisuuteen perusta tiedon saanti vaikuttaa ennakoimattomalta
- henkilötietojen suoja ja suojatakeet tärkeitä.
- jotkut puoltavat kansainvälistä tai EU-lainsäädäntökehikkoa, toiset suoraa yhteistyötä palveluntarjoajien kanssa ja kahdenvälisiä sopimuksia
- transatlanttinen yhteistyö oleellista
- eriteltävä jatkossa sähköisen todistusaineiston eri tyyppejä (tilaajatiedot, liikennetiedot, sisältötiedot)

- voisi olla tarpeen laatia yhteiset säännöt siitä, miten lainvalvontaviranomaiset voisivat olla suoraan yhteydessä yksityisiin toimijoihin silloin kun MLA:ta ei voi käyttää

KOM toi esiin halunsa pitää kiinni perinteisistä yhteistyömuodoista mutta tiedostaa myös sen, että näillä on rajansa. KOM muistutti myös aiheeseen liittyvistä vireillä olevista oikeustapauksista (esim. Microsoft, Yahoo). tuomioistuintapauksia (Microsoft, Yahoo). Oikeuskäytäntöä on seurattava. Yksityiset palveluntarjoajat antavat tiettyjä tietoja vapaaehtoisesti, mutta toisaalta operaattoreiden toiminta eroaa toisistaan. KOM on aloittanut vuoropuhelun palveluntarjoajien kanssa vihapuheen torjumisesta ja vastaanotto on ollut hyvä. Tärkeää on, että kyberavaruus ei ole alue, jolla oikeusvaltioperiaate ei toteudu. KOM toi esiin tarpeen johdonmukaiseen ja koordinoituun lähestymistapaan EU:n sisällä, mutta myös joidenkin kolmansien osapuolten kanssa. Dialogi voisi johtaa esim. yhteisiin suuntaviivoihin. KOM korosti myös sitä, että lainvalvontaviranomaisten tarpeiden ja perusoikeuksien välillä tarvitaan tasapaino. KOM aikoo ryhtyä dialogiin sen selvittämiseksi, onko yhteinen lähestymistapa mahdollinen.

PJ totesi yhteenvedossaan, että yhteistyö palveluntarjoajien kanssa on oleellista ja jäsenvaltiot tukevat yhteistä eurooppalaista lähestymistapaa asiaan. Tarvitaan selkeitä sääntöjä, voidaan tarkastella lainsäädännön sijaan esim. yhteisiä käytäntöjä. PJ:n johtopäätöksenä on, että on tarpeen tarkastella kysymystä suorasta pääsystä tietyntyyppisiin tietoihin.

3. Muut asiat: Digitaaliset sopimukset ja insolvenssiasiat

Komissaari Jourova esitteli kokouksen yhteydessä 9.12.2016 annetut direktiiviehdotukset tavaran verkkokaupasta ja digitaalisen sisällön toimittamisesta ja jakoi ehdotuksia koskevan esitteen http://ec.europa.eu/justice/contract/files/digital_contracts/digital_contracts_factsheet_en.pdf.

PJ totesi, että ehdotusten käsittely neuvoston työryhmässä alkaa kuluvalla viikolla ja tavoitteena on tuoda kesäkuun OSA-neuvostoon joitakin keskeisiä kysymyksiä linjattavaksi.

Komissaari Jourova kertoi myös komission suunnitelmista insolvenssioikeuden alalla. KOM tavoitteena on yhteiset minimistandardit joistakin maksikyvyttömyysjärjestelmien perusperiaatteista. Komission asiantuntijaryhmä on jo aloittanut työnsä ja komissio käynnistää asiasta pian julkisen kuulemisen. KOM jakoi asiasta kokousraportin liitteenä olevan asiakirjan.

Työaamiainen: Rikosrekisteritietojen vaihtaminen

Komissio esitteli aamiaistapaamisessa 19.1.2016 annetun direktiiviehdotuksen rikosrekisteritietojen vaihtamista koskevan ECRIS-järjestelmän kehittämisestä. Muutama jäsenvaltio käytti kokouksessa puheenvuoron, joissa yleisesti tuettiin komission ehdotusta.

Työlounas: eurooppalainen rikosteknisen tutkimuksen alue

PJ-maa esitteli tavoitteitaan keskusteluasiakirjan pohjalta. Komissio korosti luotettavuutta ja totesi kannattavansa PJ-maan tavoitteita. Eurooppalaisen tutkintamääräysdirektiivin implementointi tärkeää myös tässä yhteydessä. Komissio on jo rahoittanut jäsenvaltioiden yhteistyötä, kannattaa yhteistyötä laboratorioiden välillä ja pitää tärkeänä hyvien käytäntöjen jakamista. Kymmenkunta jäsenvaltiota käytti asiassa puheenvuoron. Keskustelussa ilmaistiin yleistä tukea PJ-maan tavoitteille ja hajautetulle järjestelmälle ja korostettiin ENFSI-verkoston roolia (European Network of Forensic Science Institutes) yhteistyön perusrakenteena. Aiheesta järjestetään korkean tason konferenssi toukokuussa ja asiaan palataan kesäkuun OSA-neuvostossa.

Suomen edustajat
Kansliapäällikkö Tiina Astola, ylijohtaja Asko Välimaa, neuvotteleva virkamies Eeva Aittoniemi

Asiakirjat
Asiakohdittain

Liitteet Discussion paper on tackling cybercrime
Discussion paper on the European Forensic Science Area
European Commission: Giving viable businesses a lifeline

Viite

Asiasanat	kuluttajansuoja, oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa, oikeus- ja sisäasiat, rikosoikeus, maksukyvyttömyys
Hoitaa	**OM, SM, TEM, UM**
Tiedoksi	EUE, STM, TPK, TULLI, VM, VNK, VTV